

УДК 378.147=521

**ВІДБІР ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ КУРСУ
«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СХІДНИХ МОВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»
(культурологічний аспект)**

Л.Г. Смовженко, канд. пед. наук (Київ)

Стаття присвячена вивченню культурологічного аспекту відбору та організації змісту курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі», інтегрованій ролі лінгво-дидактичних та філологічних його складових – формуванню професійної компетентності студентів філологів (майбутніх викладачів східних мов).

Ключові слова: культурологія країн Сходу, лінгво-дидактичні та філологічні складові, лінгвокультурологічний досвід, професійні навички та вміння.

Смовженко Л.Г. «Отбор и организация содержания курса «Методика преподавания восточных языков в высшей школе» (культурологический аспект). Стаття посвящена изучению культурологического аспекта отбора и организации содержания курса «Методика преподавания восточных языков в высшей школе», интегрированной роли лингво-дидактических и филологических его составляющих – формированию профессиональной компетентности студентов филологов (будущих преподавателей восточных языков).

Ключевые слова: культурология стран Востока, лингво-дидактические и филологические составляющие, лингвокультурологический опыт, профессиональные навыки и умения.

Smovzhenko L.G. “Culturalogical aspect of finding and choosing the content of the course “Methods of the Oriental Languages’ Teaching in the Higher Educational Establishments”. The article deals with the solution to the problem of finding and choosing the content of the course “Methods of the Oriental Languages’ Teaching in the Higher Educational Establishments” from the culturalogical point, the joint methodological fundaments of teaching linguistics and philology – creation the professional competence of students (the lectures of the Oriental Languages in future).

Key words: cultorology of the Oriental countries, lingvodidactic and philological content, lingvoculturalpedagogical experience, professional skills.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку України, що характеризується розширенням міжнародних контактів, зміцненням взаємовідносин із країнами Сходу, викликав потребу в оволодінні східними мовами як засобом спілкування. Україна набула статусу незалежної держави та спромоглася до інтернаціоналізації різних аспектів суспільного життя, тому іноземна мова є реально необхідною в різних сферах діяльності людини, вона стає дійовим фактором політичного, соціально-економічного, науково-технічного та загально-культурного прогресу суспільства.

Україна взяла курс на гуманізацію освіти, що призвело до відмови від вузьких прагматичних

цілей вивчення іноземної мови. На сучасному етапі концепція викладання іноземних мов, взагалі, та східних мов, зокрема, розглядається як відображення процесу оволодіння іншомовною культурою, засвоєння світових духовних цінностей. Тобто, соціальне замовлення передбачає, з одного боку, формування у студентів-філологів необхідних іншомовних і професійних навичок та вмінь [1; с. 4], ознайомлення через мову з традиціями, історією, сучасністю викладання та навчання східних мов, і, з іншого боку, з культурологією країни, мова якої вивчається.

Загальний аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Термін «культурологія» було запро-

поновано в 1909 році німецьким вченим В. Освальдом, який не лише показав різницю між культурологією і соціологією, а й використав термін «культурологія» для опису специфічних явищ, якими є культура – феномен суто людської діяльності. Саме В. Освальд фактично визначив місце культурології в системі інших наук. У 1939 р. американський філософ Л. Уайт повернувся до тлумачення терміну «культурологія», вводячи його в контекст антропологічних досліджень про культуру носіїв мови. Його праця «Наука про культуру» (1949) сприяла виділенню культурології в окремий напрям досліджень, поставила питання про необхідність визначення предмету культурології як науки та започаткувала цілісний підхід до вивчення лінгвокультурних явищ з методичної точки зору [2, с. 27; 3, с. 56; 4, с. 37].

Як відомо, вивченню фахової майстерності педагогів присвячено праці А. Большого, Є. Васильєва, Л. Вілсуорсі, З. Гасанова, Л. Ждаркіна, В. Заслуженюка, З. Ігушкіна, О. Лобертті, О. Коржової, Г. Мараренка, І. Огіава, О. Опаленик, В. Присакар, Ю. Талибова, Л. Хірохото, Н. Христинич та інших. В них підготовка майбутніх спеціалістів (філологів та сходовознавців) розглядається також і в площині культурології через тісний взаємозв'язок особистісно-етнічної, індивідуальної та професійної самоідентифікації. Критичний аналіз відомих шляхів розв'язання проблеми показує, що існуючі теоретичні та методичні уявлення про цей феномен є здебільшого частковими [5, с. 8], концептуально не скоординованими, нерідко суперечливими. Саме тому, об'єктом дослідження даної статті вважаємо відбір та організацію змісту викладання східних мов у вищій школі, її предметом – дослідження культурологічного аспекту викладання східних мов.

Починаючи з 2003 р. «Культурологія та лінгвокраїнознавство» були введені як базові навчальні дисципліни в перелік обов'язкових предметів, що вивчаються у вищих навчальних закладах України та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, зокрема. Позитивним, на нашу думку, є те, що вона має логічний міжпредметний зв'язок – навчальний теоретико-практич-

ний курс «Методика викладання східних мов у вищій школі» (розроблений авторами Л.Г. Смовженко, О.В. Асадчих) в межах дисципліни «Методика викладання іноземних мов», з появою якого в Інституті Філології Київського Національного університету імені Тараса Шевченка накопичено значний досвід. На відміну від попереднього курсу, що обмежувався переважно рамками історії культури, «Методика викладання східних мов у вищій школі» розширює історичний аспект лінгвокультури педагогічними, методичними, філософськими, соціологічними підходами до аналізу, вивчення та узагальнення теоретичних проблем курсу, явищ та підходів у процесі викладання східних (китайської, корейської, японської, індонезійської, в'єтнамської, турецької) мов.

Отже, метою даної статті є спроба дослідити культурологічний підхід до відбору та організації змісту курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі», виділивши лінгводидактичні та філологічні його складові.

Виклад основного матеріалу. Програма курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі» передбачає розгляд тем, поєднаних у відповідні модулі, та ґрунтується на сучасних підходах до творчої самореалізації особистості, враховує принципи системності, наступності, міжпредметних зв'язків, культуровідповідності, особистісно орієнтованого навчання в підготовці майбутнього викладача китайської, корейської, японської, індонезійської, в'єтнамської та турецької мов. В додатках до курсу лекцій міститься переліки літературних джерел; сучасних підручників та посібників з китайської, корейської, японської, індонезійської, в'єтнамської, турецької мов; фахові наукові статті; Інтернет ресурси тощо. В курсі лекцій пропонуються плани лекційних та семінарсько-практичних занять; завдання і запитання для самостійного опрацювання, заліку, іспиту; зразки модульних контрольних робіт; критерії оцінювання досягнень студентів; теми для подальшого наукового пошуку. Зважаючи на відсутність подібного курсу, який об'єднував би методики викладання шести східних мов (китайської, корейської, японської, індо-

незійської, в'єтнамської, турецької) у вищій школі, вважаємо тему даної статті актуальною.

Створення курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі» реалізує культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх викладачів-філологів китайської, корейської, японської, індонезійської, в'єтнамської, турецької мов, стало однією із складових у подоланні протиріч між потребами творчого характеру професійної діяльності та репродуктивним навчанням студентів, між набутими знаннями та вміннями і труднощами щодо їх використання. Для реалізації даної мети потрібно сформулювати мовну особистість високопрофесійного викладача-філолога, допомогти студенту отримати лінгвокультурологічний досвід (дидактичний аспект), почути, сприйняти мову та культуру її викладання народом Сходу.

Саме тому зміст курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі» охоплює два великих кола питань – лінгводидактичне та філологічне. Їх інтеграція передбачає аналіз східних мов з метою виявлення національно-культурної семантики; пошук дидактичних прийомів презентації, закріплення та активізації мовних і мовленнєвих одиниць, культурологічного прочитання текстів на практичних мовних заняттях. В основі курсу лежать п'ять методологічних принципів, а саме: 1) суспільна природа китайської, корейської, японської, індонезійської, в'єтнамської, турецької мов, яка постає як об'єктивна можливість залучення до нової східномовної дійсності через комунікативну функцію – бути знаряддям передачі інформації від одного учасника акта комунікації іншим (ця функція при вивченні даних східних мов не може бути забезпечена, якщо в процесі навчання не будуть використані відомості про країну, оскільки саме вони нерідко визначають змістовний план як усної, так і писемної комунікації); 2) засвоєння студентом-філологом методичних засад опанування національною культурою, існуючими методами презентації матеріалу, норм і цінностей країн Сходу; 3) формування у студентів-філологів валідного ставлення до народу – носія мови, адже вивчення мов починається з метою зближення народів, тих,

яких вважають гідними цього [6; с.5]; 4) формування цілісності й гомогенності мовного та мовленнєвого навчального матеріалу: країнознавча інформація підлягає відбору з природних форм мови, навчальних текстів; 5) уточненням класифікацій специфіки історії та сучасності викладання східних мов – країнознавчий аспект викладання реалізує в навчальному процесі філологічний спосіб вторинного пізнання дійсності.

Східна культура складається з національних та інтернаціональних елементів і часто частково чи повністю не збігається в рідній культурі. Тому в процесі викладання східних мов вважаємо доречним відбирати той матеріал, що формує у свідомості студента поняття про нові предмети і явища, що не знаходить аналогії ні в рідній культурі, ні в рідній мові. Отже, мова йде про включення елементів країнознавчого характеру із сфери автентичних методик викладання східних мов – йдеться про об'єднання в навчальному процесі мови і відомостей зі сфери національної педагогічної культури, про так званий лінгвокраїнознавчий вид викладання східних мов.

З лінгводидактичної точки зору лінгвокраїнознавчий вид викладання східних мов обов'язково повинен передбачати оволодіння знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни, мова якої вивчається (дидактика, лінгвокраїнознавство, країнознавство); залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної); усвідомлення студентами сутності мовних явищ, інших східномовних систем усвідомлення, через які може сприйматися дійсність; розуміння особливостей власного мислення; порівняння явищ східної мови, що вивчається, з рідною мовою (за необхідністю); вміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками). Досягнення цих цілей навчання східних мов студентами-філологами можливе за умов взаємопов'язаного вивчення мови та методики її викладання, а також комунікативно-пізнавальної діяльності студента як активного сучасного суб'єкта навчання.

В культурологічному плані для стимулювання пізнавальної активності студента важливим фак-

тором буде самостійна підготовка матеріалу в межах курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі», як, наприклад, про один з методів, прийомів чи засобів навчання в історико-порівняльному аспекті. За умови, коли студент самостійно готує матеріал, він виявляє творчу ініціативу, а вона в свою чергу, сприяє розвитку пізнавальної активності. В даному випадку найважливішим мотиваційним стимулом вважаємо прагнення до розширення свого загального кругозору як майбутнього викладача східних мов. Важливим є і той фактор, що інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися із східними країнами, мова яких вивчається, відвідати їх як турист чи пройшовши там стажування, навчальний курс, брати участь в чисельних міжнародних освітніх програмах, що і роблять студенти нашого ВНЗ.

Одним із очікуваних результатів опанування практичного курсу східної мови (філологічний аспект) є розвиток професійно-педагогічної компетентності студентів: мовних знань, комунікативних і лінгво-дидактичних умінь, необхідних для ефектної роботи у вищій школі. Відповідно до програми із східних мов для університетів протягом першого та другого років навчання професійно-педагогічна компетентність студентів філологів формується за рахунок вправ, які вони виконують на практичних заняттях. Під час третього року навчання професійно-педагогічні вміння розвиваються шляхом виконання вправ, самоаналізу та вивчення теоретично-практичного курсу методики навчання східних мов у вищих навчальних закладах. На четвертому курсі до зазначених шляхів формування професійно-педагогічної компетентності додається педагогічна практика у школі чи університеті (відвідування уроків, спостереження, викладання). На п'ятому курсі вдосконалення професійно-педагогічної компетентності здійснюється за такими ж напрямками. Цьому процесу також сприяє робота над проектами з професійних питань у галузі викладання східних мов.

Отже зауважимо, що на старших курсах мовна підготовка студента філолога паралельно з подаль-

шим удосконаленням навичок та вмінь, якими студент оволодів за попередні роки навчання, набуває чіткої професійної орієнтації: відбувається підготовка до викладання східних мов у певному типі навчального закладу. Пріоритетними стають такі напрями, як: розвиток навичок та вдосконалення вмінь емпіричного володіння усним і писемним мовленням в різних комунікативних сферах і ситуаціях спілкування; практично-прикладне застосування філологічних знань; використання східних мов для підвищення власного загальноосвітнього і професійного рівня; розвиток та вдосконалення професійної (викладацької) компетентності.

В той же час, знання, навички та вміння викладача східної мови не стануть надбанням учнів чи студентів, якщо він не володіє основами теорії викладання відповідних східних мов. За для ефективності процесу викладання східних мов у вищих навчальних закладах майбутній фахівець має оволодіти теоретичними основами курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі», основними завданнями якого, на нашу думку, є: 1) навчити студентів філологів використовувати теоретичні знання сучасного викладання східних мов для вирішення практичних завдань; 2) надати інформацію про існуючі тенденції розвитку вищої освіти на сучасному етапі як в країнах сходу, так і в Україні; 3) ознайомити студентів філологів з ключовими поняттями педагогіки та методики викладання східних мов; 4) сформувати у студентів філологів навички системного професійного мислення; 5) сприяти формуванню навичок та вдосконаленню вмінь викладання східних мов; 6) навчити майбутніх викладачів працювати із спеціальною науково-методичною літературою.

У справі формування професійної підготовки студентів особливе місце займає педагогічна практика, мета якої полягає у вихованні у студентів любові до професії викладача східної мови, прагнення до постійного професійного розвитку, ознайомленні із специфікою діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів, формуванні вміння проводити практичні заняття з використання сучасних технологій навчання, розвитку вміння здійсню-

вати виховну роботу, в тому числі засобами іноземної мови, формуванні творчого, дослідницького підходу до організації навчальної діяльності [2, с. 7].

У сучасний період розвитку інформаційного суспільства в Україні істотно підвищуються вимоги до кваліфікації та якості підготовки майбутніх фахівців. В усьому світі завданням викладацької діяльності вже не є просто надання студенту певних знань, а їх розвиток, становлення, спонукання до самореалізації. І це природно, оскільки одним із наслідків техногенної революції в світі стало загострення проблеми некомпетентності [2].

Проблема професійної компетентності викладача східних мов на сьогоднішній день знаходиться на стадії вивчення та аналізу, тому в науковій літературі ця категорія широко трактується та співвідноситься з іншими науковими категоріями, такими як професіоналізм, уміння тощо. Проблема структури й змісту професійної компетентності викладача східної мови є предметом наукових дискусій не лише між педагогами, психологами й соціологами, а й між спеціалістами-практиками. Але єдиного підходу до визначення поняття «професійна компетенція викладача східної мови» не існує.

Протягом останнього часу в обіг педагогічної науки увійшли терміни, які використовуються для характеристики діяльності працівника освіти, а саме: професійна компетентність, соціальна компетентність, педагогічний професіоналізм тощо. Головною метою підготовки викладача східної мови у соціально-економічних умовах стає не здобуття ним кваліфікації у вибраній вузькоспеціальній сфері, а набуття та розвиток певних компетентностей, які мають забезпечити йому можливість адаптуватися в умовах динамічного розвитку сучасного світу. Це потребує впровадження відповідних змін у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців і, в першу чергу, майбутніх викладачів.

Викладачу східної мови потрібно оволодіти рядом компетентностей, щоб здійснювати професійну діяльність. Вперше поняття «ключові компетентності» з'явилося в 1992 році у проекті ЄС «Середня освіта в Європі». Після цього даний термін вклю-

чають до характеристики кваліфікаційних вимог до педагогічних кадрів [6; с. 7]. Сьогодні поняття «ключові компетентності» застосовується для визначення компетентностей, що дають можливість особистості брати активну участь у багатьох соціальних сферах, які роблять внесок у розвиток суспільства, та особистого успіху, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер.

Складовими професійно-педагогічної компетентності вважають [5; с. 7]: 1) когнітивна; 2) психологічна; 3) комунікативна; 4) риторична; 5) професійно-технічна; 6) професійно-інформаційна тощо. Компетентності завжди залежать від контексту і пов'язані з конкретними цілями специфіки діяльності та особистим досвідом викладача, а також з профілем закладу. Група загальних компетентностей для всіх педагогічних працівників, так звані «ключові компетентності», об'єднується на основі багатофункціональності, надпредметності, багатомірності.

Перспективи подальших досліджень компетентності як складової підготовки фахівців у мовному вищому навчальному закладі полягають у поглибленому дослідженні чинників мотивації навчання в межах суб'єкт-суб'єктної кредитно-модульної моделі організації навчального процесу в сучасній освіті, спрямованій на формування і розвиток гармонійної висококомпетентної особистості творчого професіонала. Проблема компетентності викладача східної мови та її співвідношення з іншими науковими категоріями потребує подальшого теоретичного осмислення та вичерпного аналізу, тому вважаємо це питання перспективною подальшого дослідження.

Висновки. Дослідивши культурологічний підхід до відбору та організації змісту курсу «Методика викладання східних мов у вищій школі», ми дійшли висновку про інтегровану роль лінгводидактичних та філологічних його складових – формування професійної компетентності студентів філологів (майбутніх викладачів східної мови) повинно займати чільне місце в навчальному процесі. Воно носить системний характер, охоплює всі етапи навчання і здійснюється, головним чи-

ном, за допомогою ознайомлення студентів з різними методами та прийомами викладання східних мов, активного залучення до виконання професійно-орієнтованих завдань як на практичних заняттях зі східних мов, так і з методики їх викладання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Пріоритети розвитку освіти ХХІ ст. / В.П. Андрущенко // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К. : Знання України, 2010. – С. 3–11
2. Введенский В.Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности / В.Н. Вве-

денский // Инновации в образовании. – 2013. – № 6. – С. 21–31.
3. Віаніс-Трофименко К.Б. Компетентний викладач – запорука реалізації компетентного підходу до сучасного освітнього процесу / К.Б. Віаніс-Трофименко // Управління школою. – 2014. – № 22. – С. 54–59.
4. Онаць О. Практика формування професійної компетентності молодого вчителя / О. Онаць // Шляхи освіти. – 2011. – № 3. – С. 35–39.
5. Петров А.Р. Профессиональная компетентность: понятийно-терминологические проблемы / А.Р. Петров // Alma mater. – 2013. – № 9. – С. 3–10.
6. Ситкін Н.П. Професійна компетентність викладача японської мови / Н.П. Ситкін // Управління школою. – 2013. – № 5. – С. 39–42.